

DENETİM KOMİTESİ OLUŞUMUNU ETKİLEYEN DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araş. Gör. Süleyman UYAR*

ÖZET

Denetim Komitesi (DK) başta ABD, İngiltere ve Kanada olmak üzere bir çok ülkede şirketlerin organizasyon şeması içinde yer almaktadır. DK özellikle halka açık şirketlerde yaşanan şirket başarısızlıklarını ve yolsuzlukları engelleyeceği düşüncesinden ortaya çıkmıştır. DK'nın tarihi gelişiminin 1940 yılında yaşanan McKesson Robbins olayından sonra Menkul Kıymetler Komisyonu ve New York Borsası tarafından yapılan tavsiyelere dayandığı kabul edilmektedir. Bu yıllardan sonra ortaya çıkan hileli finansal raporlama sorunları DK oluşumuna ilişkin çeşitli düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. DK oluşumuna öncülük eden bu temel düzenlemeler: McKesson Robbins Olayı, Cohen Komisyonu Raporu, Treadway Raporu, COSO Raporu, Cadbury Komitesi Raporu, Public Oversight Board Raporları (Kirk Panel), Blue Ribbon Komitesi Tavsiyeleri (New York Stock Exchange/ National Association Securities Dealer), Blue Ribbon Komisyonu Tavsiyeleri (National Corporate Directors) ve Sarbanes Oxley Yasası'dır.

Anahtar Kelimeler: Denetim Komitesi, Düzenlemeler

ESTIMATING THE ARRANGEMENTS THAT AFFECTING THE FORMATION OF AUDIT COMMITTEE

Abstract

Audit Committees (AC) exist in the organizational structure of companies in many countries especially in the USA, Britain and Canada. Audit Committee has occurred by the idea that it prevents company failures and fraud especially in public companies. The history of Audit Committee is accepted beginning with the Securities and Exchange Commission and the New York Stock Exchange first recommending the formation of audit committees in the 1940 as a response to the Mc Kesson and Robbins case. The fraud financial reporting matters appeared after these years, brought about arrangements that affecting the formation of audit committee. The basic arrangements are Mc Kesson and Robbins case, Cohen Commission Report, Treadway Report, COSO report, Cadbury Committee Report, Public Oversight Board Reports, Recommendations of the Blue Ribbon Committee, Recommendations of the Blue Ribbon Commission and the Sarbanes Oxley Act.

Key Words: Audit Committee, Arrangements

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Anabilim Dalı

1. Giriş

Denetim Komitesi (DK) bir çok ülkede şirket organizasyonunda yer almakta ve etkin bir şekilde faaliyetini sürdürmektedir. Başta ABD, İngiltere ve Kanada olmak üzere Avustralya, Fransa, Hong Kong, Hindistan, İsrail, Malezya, Hollanda, Yeni Zelanda, Singapur ve Tayland'da kurumsal yönetim konusunda oluşturulan komisyonlar ve çeşitli yasal düzenlemeler halka açık şirketlerin DK kurmalarını tavsiye etmekte ya da zorunlu kılmaktadır DK yönetime yardımcı olmakta, finansal raporlama sürecini izleyerek gerçeğe uygun finansal raporların üretilmesine olanak sağlamakta, olası hata ve hilelere, yönetim başarısızlıklarına engel olmak suretiyle ortakların çıkarlarını korumakta, bağımsız dış denetim ve iç denetim çalışmalarını gözlemleyerek onlara yardımcı olmaktadır DK özellikle ABD'de şirket hesaplarında yaşanan yolsuzluklardan sonra daha da önemli hale gelmiştir.

Tarihi gelişim çerçevesinde bakıldığında 1940 yılından günümüze kadar yaşanan çeşitli yönetim hileleri ve şirket iflasları finansal raporlama sürecine olan güveni sarsmıştır. Yaşanan her gelişmeden sonra sermaye piyasası ile ilgili kurullar DK'nın daha etkin çalışmasını sağlamak amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmışlardır Bu süreç Mc Kesson Robbins olayı ile başlamış ve günümüze kadar gelmiştir. Son olarak Enron şirketinde yaşanan iflastan sonra ABD'de DK'ni etkileyen Sarbanes Oxley Yasası kabul edilmiştir.

Türkiye'de ise anonim ortaklıkların denetiminden sorumlu denetleme kurulları vardır Ancak bu kurullar yasal düzenlemelerin bir gereği olarak oluşturulmakta ve denetim anlamında herhangi bir fayda sağlamamaktadır Kurumsal yönetim anlayışında meydana gelen gelişmelere bağlı olarak SPK, BDDK ve TUSİAD tarafından DK oluşturulması yönünde çalışmalar yapılmaktadır

Bu bağlamda çalışmanın amacı çeşitli ülkelerde ve son zamanlarda ülkemizde uygulama alanı bulan DK'nın incelenmesi ve DK'nın oluşumunu ve yapısını etkileyen düzenlemelerin değerlendirilmesidir.

2. Denetim Komitesi Kavramı

DK kavramı için uluslararası alanda yapılan tanımlardan bazıları şunlardır;

Genel olarak yönetim kurulunun gözetim sorumluluğu vardır Kurul işletme yönetimi için hissedarların temsilcisi olarak seçilir. Yönetim kurulu şirketi yöneten profesyonel yöneticilerin performansını denetler Bu bağlamda yönetim kurulunun sorumluluğu; uzun dönemli hedeflerin belirlenmesi, yasal düzenlemelere uygunluğun kontrol edilmesi, etkili bir iç kontrol sisteminin varlığının sağlanması ve finansal raporlama sürecinin gözetilmesidir. Eğer bu sorumluluklardan "Etkili bir iç kontrol sisteminin varlığının sağlanması ve finansal raporlama sürecinin gözetilmesi" fonksiyonları yönetim kurulu adına bir alt komite tarafından yerine getirilirse bu komiteye DK denir¹.

DK yönetici olmayan üyelerden oluşan, şirket genel kurulunun bir alt komitesi olarak tanımlanabilir².

"DK yönetim kurulu ile dış denetçi arasındaki bağı kurmak amacıyla şirket tarafından oluşturulan bir komitedir ve normal olarak yönetici olmayan üyelerden oluşur"³.

"DK bağımsız denetçilerin bağımsızlığını destekleyen ve onlara bu konuda yardımcı olan, bunun yanında işletmenin iç kontrollerini ve dış finansal raporlama sürecinin izlenmesinden de sorumlu olan seçilmiş bir idari komisyondur"⁴.

Bank of International Settlement (BIS) DK'yı "Denetim komitesi normal olarak bir yönetim kurulu komitesi olarak görülür ve yönetimden bağımsız olan ve yürütme görevi olma -

1 Jill P. Giles: "Evidence on the Relation Between Audit Committee Characteristic and the Quality of Financial Reporting", PhD, Rutgers The State University of New Jersey, 1998, s.2

2 William F. Messier: **Auditing: A Systematic Approach**, Mc Graw-Hill Companies, 1997, s.190

3 R.H.Parker: **MacMillian Dictionary of Accounting**, Second Edition, London 1992

4 Arens Alvin A., James K. Loebbecke: **Auditing: An Integrated Approach**, Prentice-Hall Inc. Seventh Ed. 1997, s.84

yan yönetim kurulu üyelerinden oluşur" şeklinde tanımlanmıştır⁵.

Sarbanes-Oxley Yasası'nda "DK bir şirketin finansal raporlama ve denetim sürecinin izlenmesi amacıyla yönelik olarak genel kurul üyeleri tarafından kendi üyeleri arasından oluşturulan bir komite veya benzeri yapı" olarak tanımlanmıştır. Eğer şirkette böyle bir oluşum yoksa tüm üyeler DK olarak kabul edilecektir⁶. Menkul Kıymetler Komisyonu (Securities and Exchange Commission-SEC) da DK'yı benzer şekilde tanımlamış ancak New York Borsası (NYSE), Amerikan Borsası (AMEX) ve NASDAQ DK'nın herhangi bir tanımını yapmamıştır⁷.

Ülkemizde ise DK için yapılan çeşitli tanımlar bulunmaktadır

SPK, DK'yı şu şekilde tanımlamıştır, "Denetimden Sorumlu Komite şirketin finansal ve operasyonel faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde gözlem altında tutulmasına yönelik çalışma ve öneride bulunan ve en az iki üyeden oluşan komitedir"⁸.

TUSİAD'a göre komiteler yönetim kurulunun profesyonel bir yaklaşımla çalışmasını ve böylelikle yönetim kurulunun kurumsal yönetim ilkelerine göre işlemlerini sağlar. "DK kurumsal yönetim ilkelerine göre şirket performansıyla ilgili her türlü iç ve dış denetimin yeterli ve şeffaf şekilde yapılmasını sağlayan ve en az üç üyeden oluşan komitedir"⁹.

"DK işletmenin yönetim kurulu üyelerin -

den belirli bir mantıkla seçilen kişilerden oluşan çalışma grubudur"¹⁰.

3. Denetim Komitesi'nin Gerekliliği

Yönetim kurulu şirket faaliyetlerinin ortakların çıkarları doğrultusunda yürütülmesinden sorumludur. Yönetim kurulu üyeleri çoğunlukla şirket dışındaki kişilerden oluşuyorsa yönetim kurulunun belirleyeceği bir denetçiler grubu, yönetim ile denetçi arasında bir aracı görevi görecektir. Son yıllarda bir çok şirkette, dışardan gelen denetçilerin bağımsızlığını kuvvetlendirmek amacıyla DK oluşturulduğu görülmektedir¹¹.

Günümüzde hissedarlar şirket yönetiminin şirketin finansal durumu ve içinde bulunduğu riskler konusunda yeterli, doğru ve zamanında bilgi talep etmektedirler. Şirketlerde karara katılımın artırılması, tarafların olumlu desteğinin alınması amacıyla ve işletme faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesinde yönetime yardımcı olan çeşitli kurul ve komiteler oluşturulmuştur¹². Bu noktada şirket faaliyetlerini ortaklar adına denetleyen, hissedarların şirket bünyesindeki temsilcisi ve yönetim kuruluna yardımcı bir organ olarak DK ortaya çıkmaktadır.

Anglo-Sakson kültüründe anonim ortaklıkta yönetim merkezleşmiş durumdadır (Centralized Management). Hissedarlar ortaklık yönetimine dolaylı olarak katılırlar. Yani ortaklığı genel kurul toplantılarında seçtikleri yöneticiler aracılığıyla yönetirler. Sermaye yaygın olup

5 Bank of International Settlements: **Internal Auditing in Banking Organizations and the Relationship of the Supervisory Authorities with Internal and External Auditors**, Basel 2000, s. 14, (Çevrimiçi) <http://www.bis.org/publ/bcbs.pdf>, 13.05.2003

6 KPMG: **KPMG's Audit Committee Quarterly**, Fall 2002, s. 9

7 The IIA Research Foundation: **Assessment Guide for U.S. Legislative, Regulatory and Listing Exchange Requirement Affecting Internal Auditing**, The IIA Research Foundation, Florida 2003, s.9

8 SPK: **Kurumsal Yönetim İlkeleri Rehberi Taslağı**, Ocak 2003, s.87

9 TUSİAD: **Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, Yayın No: 336, İstanbul Aralık 2002, s. 24-25

10 Nejat Bozkurt: **"İşletmelerde Yönetim Kurulunun Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü"**, Yaklaşım Dergisi, Sayı:98, Şubat 2001, s.24

11 Ersin Güredin: **Denetim**, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s.12

12 Azim Öztürk: **"İşletmelerde Yönetim Kurulunun Değişen Fonksiyonu ve Yapısı"**, Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, 1999, s.74

mülk sahibi ile yönetim birbirinden ayrılmıştır. Yönetimin şirket varlıkları üzerinde yüksek bir kontrol gücü bulunmaktadır. Yönetimin hissedarlara karşı hilelerini önlemek için ortaklar adına yönetimi denetleyecek bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Bu mekanizma ise DK'dır¹³.

Şirket yönetimi finansal tabloların güvenilirliğinden, hukuki düzenlemelere uyulduğundan, şirketin iyi bir şekilde yönetildiğinden, çevresel ve sosyal gelişmelere duyarlı olduğundan sorumludur. Hissedarların haklarının korunması amacıyla güçlü bir iç kontrol sistemi ve denetçinin bağımsızlığının sağlanacağı bir ortama gereksinim vardır. Bu ortamı oluşturacak olan yönetimden bağımsız bir gözetim otoritesi olan DK'dır.¹⁴ Hukuksal düzenleme olarak tek organlı yargılama yetkisinde DK dış denetçi ile ilgili tüm durumları incelemektedir. Genel olarak denetçiler hissedarlara raporlama ile görevlidir. Ancak denetçilerin hissedarlarla doğrudan bir ilişki kurmaları mümkün değildir. Bu bağlamda DK hissedarların temsilcisi olarak hizmet edebilir.¹⁵

Yönetim kurulunun bir alt komitesi olan DK şirketlerin hilelere karşı korunması ve kurumsal yapılarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynar.¹⁶

4. Denetim Komitesi Uygulama Örnekleri

Kurumsal Yönetim (Corporate Governance) anlayışındaki gelişmelere bağlı olarak uzun yıllardan beri ABD'de uygulama alanı bulan DK, artan bir şekilde Avrupa, Güney Afrika, Asya ve Pasifik bölgesi şirketlerinde görülmek-

tedir. Dünya genelinde ABD, İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, Hollanda, Hindistan, Japonya, Hong Kong, Endonezya, Malezya, Singapur, Tayland, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde DK bulunmakta ve buna ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır¹⁷.

ABD'de Federe Devletler Hukuku'nda yasal bir denetleme organına gerek görülmemiştir¹⁸. Bununla birlikte uygulamada anonim ortaklıkların yönetim kurulunun bir alt komitesi olarak çalışan ve genellikle şirket yöneticileri dışındaki kişilerden oluşan denetim kurulunun görev ve yetkilerini yerine getiren DK (Audit Committee) oluşturulmuştur. ABD'de şirketlerin iç kontrol sistemlerini geliştirmelerini öngören yasal düzenlemeler sonucunda DK şirketin denetim, iç kontrol sistemi ve finansal raporlama sürecinde gözetim görevi gören ve yönetim kurulunu bağımsız denetçi, iç denetçi ve finansal yöneticilerle finansal raporlama konusunda etkin işbirliği yapmaya yönelten bağımsız gözetim grubu haline gelmiştir¹⁹.

ABD'de konuya ilişkin olarak New York Borsası (NYSE) listede olan şirketlerin tümünün bağımsız üyelerden oluşan DK'ye sahip olmasını zorunlu tutmuştur²⁰. Amerikan Borsası (The American Stock Exchange-AMEX) ve NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotation System) şirketlerin en azından çoğunluğunun bağımsız üyelerden oluşan DK oluşturmalarını şart koşmuştur²¹. Yine aynı şekilde Ulusal Yatırımcılar Birliği (The National Association of Securities Dealers) tüm ulusal piyasa şirketlerinin çoğunluğu

- 13 Melsa Ararat: "SPK Kurumsal Yönetim İlkelerinin Değerlendirilmesi", 7. Türkiye İç Denetim Sempozyumu, 29-30 Mayıs 2003, İstanbul, CD-Room
- 14 C. Richard Baker, Bwight M. Owsen: "Increasing the Role of Auditing in Corporate Governance", Critical Perspectives on Accounting, 2002 (13), s.789-792
- 15 OICU-IOSCO: **Principles of Auditor Independence and The Role of Corporate Governance in Monitoring and Auditor's Independence**, IOSCO, October 2002, s.5,
- 16 Münevver Yılancı: "Denetim Komitesinin İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki ve Hileleri Önlemedeki Rolü" Muhasebe ve Denetime Bakış, Ocak 2003, s. 30
- 17 PriceWaterhouseCoopers: **Audit Committees: Applying International Best Practices in Indonesia**, New York 2001, s.6-7
- 18 Kübra Şehirli: **Kurumsal Yönetim**, SPK Denetleme Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Sayı:55-3, 1999, s.23,
- 19 Luis Jr. Braiotta: **The Audit Committee Hand Book**, 3rd Edition, John Wiley&Sons Inc., New York 1999, s.20
- 20 William C. Thomas, Bard H. Ward, Emerson O. Henke: **Auditing: Theory and Practice**, Third Ed. PWS Publishing, Boston 1991, s. 278
- 21 Arens Alvin A., James K. Loebbecke: **a.g.e.**, s.293, OECD: **Corporate Governance**, Paris 1998, s.53

bağımsız üyelerden oluşan DK'ye sahip olması şartını aramaktadır²²

İngiltere sahip olduğu farklı hukuk anlayışı nedeniyle Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında finansal raporlama süreci ile iç ve dış denetçiyi izlemekle görevli yönetici olmayan üyelerden oluşan DK'ne sahip tek ülkedir²³. Geçerli olan yönetim uygulaması şirket yönetimini gözetmek üzere yönetici olmayan üyelerden oluşan bir kurulun kullanılmasıdır²⁴. İngiltere'de tek tip kurul vardır. Kurul üyelerinin bir kısmı dış veya icracı olmayan üye iken bir kısmı da icracı üyedir. Ancak yönetim kurulu başkanı ile icracı başkan birbirinden ayrılmıştır. Ancak uygulamada yönetim kurulu başkanı ile icracı başkanın aynı kişi olduğu şirketler de bulunmaktadır. Eğer şirket böyle bir yapı oluştursaydı sebeplerini yıllık raporunda açıklamalıdır²⁵. İngiltere'de 1987 yılında şirket hesaplarındaki hileler de meydana gelen artış sonucu İngiltere ve Galler Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (Institute Chartered Accountants in England and Wales-ICAEW) halka açık şirketlerde DK oluşturulmasını önermiştir²⁶. 1992 yılında Cadbury Komitesi tarafından hazırlanan raporda da İngiltere'de şirketlerin DK oluşturmaları tavsiye edilmiştir²⁷. Londra Borsası'nda listede bulunan şirketlerin 2/3'ü de DK bulunmaktadır²⁸.

1993 yılında Kanada'da Toronto Borsası tarafından şirketlerin DK'ye sahip olmaları tavsiye edilmiştir. DK oluşturma'nın Kanada ekonomisi ve sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunulacağı belirtilmiştir²⁹.

Türkiye'de ise DK kavramı henüz çok yenidir. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) 2002 yılı sonunda yayımladığı tebliğ ile DK oluşturulması zorunlu hale getirmiştir. Tebliğe göre hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçilen en az iki üyeden oluşan denetimden sorumlu komite kuracaklardır³⁰. Bu gelişmeden sonra şirketler bünyelerinde DK oluşturmaya başlamışlardır³¹. Bununla birlikte bazı büyük şirketlerde DK'nın tebliğden önce de mevcut olduğu bilinmektedir³².

5. Denetim Komitesi Oluşumunu Etkileyen Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

DK'nın tarihi geçmişi 1940'lara dayanmaktadır. 1970'lerde ise denetçiler ile şirket yönetimi arasındaki karşılıklı diyaloglar ve Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) tarafından yapılan çalışmalardan sonra DK'ler yoğun olarak kurulmaya başlanmıştır³³.

Özellikle 1990'lardan sonra ABD'de bü-

- 22 The Institute of Internal Auditors: **The Audit Committee: A Briefing on Roles and Responsibilities**, Florida 1994, s.7
- 23 Paul Collier, Alan Gregory: Paul Collier, Alan Gregory: "Audit Committee Effectiveness and the Audit Fee", The European Accounting Review, 1996 (5:2), s. 177
- 24 Noel O'Sullivan: "Board Characteristics and Audit Pricing post Cadbury: A Research Note", The European Accounting Review, 1999, (8:2), s.253
- 25 Christy Chapman: "Let There Be Light", Internal Auditor, January 2003, s.39
- 26 Brenda Porter, Jon Simon, David Hatharby: **Principles of External Auditing**; John Wilsy&Sons, 1997, s.77
- 27 Cadbury Committee: **Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance**, London 1992, b.2.53, Janet Dine: "Corporate Governance, Cadbury and Friendly Societies", Web Journal of Current Legal Issues, 1995 (1), s.1-4
- 28 M. Kubilay Dağlı: **Aracı Kurumlarda İç Kontrol Sisteminin Önemi ve İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi**, Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Yeterlik Etüdü, Ekim 2000, s.37
- 29 K. Raghurandan, Dasaratha V. Rama, D. Paul Scarbrough: "Accounting and Auditing Knowledge: Level of Canadian Audit Committees: Some Empirical Evidence", Journal of International Accounting, Auditing & Taxation 7(2), s.182
- 30 SPK: **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ**, Seri X, No:19, Kasım 2002, madde 3
- 31 Örneğin Garanti Bankası (Çevrimiçi) <http://www.garanti.com.tr> 18.05.2003 ve Doğan Holding (<http://www.doganholding.com.tr/kurumsal/organizasyon.asp>) , 18.05.2003
- 32 Örneğin; Sabancı Holding DK, Demir Sabancı ve Aldo Kaslowski'den oluşturulmuştur (Çevrimiçi) <http://www.sabanci.com.tr/group.htm>, 18.05.2003. Alarko Holding'de de DK bulunmaktadır (Çevrimiçi) <http://www.alarko.com.tr/Orgz.htm> 18.05.2003
- 33 Dan A. Bavy: (e-book) **Corporate and Accountability: What Role for the Regulator, Director and Auditor?**, Greenwood Publishing, London 1992, s.205 (Çevrimiçi) <http://www.site.ebrary.com/lib/bilgi/Doc?id=5004847>, 11.05.2003

yük halka açık şirketlerde yaşanan muhasebe skandalları çeşitli yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemeler başta şirket yönetiminin hissedarlara karşı sorumlulukları olmak üzere, mali tabloların şirketin gerçek finansal durumunu göstermesi, hesap verilebilirlik ve bağımsızlık gibi konulara odaklanmıştır³⁴. Mali tablolarda ortaya çıkan hata ve hileler, iş başarısızlıkları ve yasal olmayan faaliyetler finansal raporların kalitesini sorgulamayı gündeme getirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda DK'nın raporlama sürecindeki rolüne ilişkin düzenlemeler yapılmıştır³⁵. Denetim etkinliğinin artırılmasında önemli bir fonksiyon üstlenmiş olan DK'nın denetim sürecindeki işlevine özellikle Enron skandalından sonra yeni görev ve sorumluluklar eklenmiştir³⁶. DK'lerin gelişimi ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, çeşitli şirket başarısızlıkları ve yönetici yolsuzlukları DK oluşumunu ortak bir noktada birleştirmiştir³⁷.

1940 yılından bugüne kadar yaşanan çeşitli gelişmeler sonucunda DK'ye ilişkin yapılan ve DK oluşumuna öncülük eden temel düzenlemeler şunlardır³⁸:

1. McKesson Robbins Olayı
2. Cohen Komisyonu Raporu
3. Treadway Raporu (The Report of National Commission on Fraudulent Financial Reporting)

4. COSO Raporu (Internal Control-Integrated Framework)
5. Cadbury Komitesi Raporu
6. Public Oversight Board Raporu (Kirk Panel)
7. Blue Ribbon Komitesi Tavsiyeleri (NYSE/ National Association Securities Dealer)
8. Blue Ribbon Komisyonu Tavsiyeleri (National Corporate Directors)
9. Sarbanes Oxley Yasası

Yukarıda tarih sırasına göre verilmiş olan gelişmeler aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır

5.1. McKesson-Robbins Olayı

DK'nın başlangıcının 1930'ların sonunda meydana gelen "McKesson & Robbins Inc." olayına dayandığı kabul edilmektedir³⁹. Bu olayda yaklaşık 19 milyon \$'lık şirket varlığı mali tabloya yansıtılmamış ve bu durum denetçi tarafından tespit edilememiştir. Bu gelişmelerden sonra Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC), bağımsız denetçilerin şirket yönetiminden bağımsızlığının sağlanması amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmıştır⁴⁰. Bu düzenlemeye göre genel kurul yönetici olmayan üyelerden DK oluşturacak, denetçiler yıllık olarak ortaklar tarafından seçilecek ve denetim raporu doğrudan yönetim kuruluna sunulacaktır⁴¹. New York Borsası

- 34 George J. Benston, Al L. Hartgraves: "Enron: What Happened and What We Can Learn From It", Journal of Accounting and Public Policy, Issues:21, 2002, s.105-106
- 35 Young K. Park: "Audit Committee Corporate Governance and the Quality of Financial Reporting: Evidence from Auditor Litigation and Market Reactions to Earnings Announcements", PhD, University of Pittsburgh, 1998, s.6
- 36 Louis Grumet: "Committees Are The Engine That Drive The Society", The CPA Journal, June 2001, s.9, Dan M. Guy, Stephen A. Zeff: "Independence and Objectivity: Retired Partners on Audit Committees" The CPA Journal July 2002, s. 31-34
- 37 Şaban Uzay; "İşletmelerde Denetim Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin (Audit Committee) Rolü ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Muhasebe ve Denetime Bakış, Ocak 2003, s.73
- 38 D. Paul Scarbrough, Dasaratha V. Rama, K. Raghunandan: "Audit Committee Composition and Interaction with Internal Auditing: Canadian Evidence", Accounting Horizons, Vol:12, No:1, March 1998, s.52
- 39 Terry L. Neal: "Audit Committee Effectiveness: An Examination of Audit Committee Composition and Auditor Switching", PhD, The University of Tennessee, 1998, s.4
- 40 Lawrence P. Kalbers: "The Audit Committee: A Power Nexus for Financial Reporting and Corporate Accountability", PhD, The Pennsylvania State University, 1989, s.2
- 41 Deborah S. Archambeault: "The Relation Between Corporate Governance Strength and Fraudulent Financial Reporting", PhD, The University of Alabama, 2000, s.10

(NYSE) da konuya ilişkin olarak bağımsız denetçilerin, şirket yöneticisi olmayan kişilerden oluşan yönetim kurulunun özel bir alt komitesi tarafından seçilmesini tavsiye etmiştir. Bu gelişmeden sonra General Motors gibi pek çok şirket DK kurmuşlardır. Ancak o yıllarda DK'nın işlevi net olarak tanımlanmamış ve pek destek görmüştür⁴².

1967 yılında Amerika Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants-AICPA) halka açık şirketlere, şirketlerin mali tabloları hakkında ortaya çıkan ve bağımsız denetçilerin yönetim kademesinde tam olarak çözilemeyen önemli sorunları iletebilecekleri DK oluşturmaları tavsiyesinde bulunmuştur. 1970'lerde ortaya çıkan muhasebe hileleri ile birlikte sermaye piyasasına yatırım yapan halk mali tabloların güvenilirliğinin artırılması için şirketlerdeki kurumsal sorumlulukların açıkça tanımlanmasını ve faaliyetlerin tanımlanan sorumluklara uygun olarak gerçekleştirilmesini talep etmiştir. Bu taleplere yanıt olarak Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) 1972 yılında yayınlamış olduğu bir tebliğ ile halka açık şirketlerin mali tablolarını dikkate alarak karar alan yatırımcıların korunması amacıyla halka açık şirketlerde bağımsız yöneticilerden oluşan DK kurmalarını desteklediğini açıklamıştır 1974 yılında ise şirketlerin DK'ye sahip olup olmadıkları ve eğer sahiplerse üyelerinin bağımsız olup olmadıkları hakkında açıklama yapmalarını istemiştir Kurulacak DK iç kontrol sisteminin etkinliğini, finansal raporlamanın güvenilirliğini, faaliyetlerin mevzuata ve kurumsal yönetim ilkelerine uygunluğunu gözetmek sorumluluklarını yönetim kurulu adına yüklenmektedir⁴³.

5.2. Cohen Komisyonu Raporu

1978 yılında yayımlanan Cohen Komisyonu Raporu; şirket yönetimi tarafından bir rapor hazırlamasını ve bu raporda mali tablolarda yönetim sorumluluğunun kabul edilmesini istemektedir. Yönetim bu raporda şirketin muhasebe sistemi ve kontrollerine ilişkin yargısını sunacaktır Bunu yaparken kontrol sisteminin doğasında bulunan sınırlamalar ile bağımsız denetçi tarafından tespit edilen maddi hatalara ilişkin cevapları açıklayacaktır⁴⁴.

Bu rapordan sonra 1978 yılında New York Borsası (NYSE) şirketlerden bağımsız üyelerden oluşan DK oluşturmalarını istemiş, 1983 yılında ise bu üyelerin yönetimden bağımsız olmasını isteyerek üyelerin kompozisyonunu açıklamıştır⁴⁵. 1978 ve takip eden yıllarda Amerikan Borsası (AMEX) ve Ulusal Menkul Kıymet Yatırımcıları Derneği (NASD) halka açık şirketlerde bağımsız yöneticilerden oluşan DK bulunmasını borsaya kota olma şartları arasında saymıştır Ayrıca çeşitli mahkeme kararlarında hatalı ve hileli finansal tablo düzenleyen şirketlerin DK oluşturmaları ve çalışmalarını zorunluğa getirilmiştir⁴⁶.

5.3. Treadway Raporu

Treadway Komisyonunu Destekleyen Organizasyonlar Komitesi (The Committee of Sponsoring Organizations of The Treadway Commission) tarafından 1987 yılında Hileli Finansal Raporlama Üzerine Ulusal Komisyon (National Commission on Fraudulent Financial Reporting-NCFFR) kurulmuştur. Bu komisyonu destekleyen organizasyonlar Amerika Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA), Amerika Muhasebeciler Birliği (The American

42 Louis Jr. Braiotta: **a.g.e.**, s.349

43 PriceWaterhouseCoopers: **Audit Committees: Best Practices for Protecting Shareholder Interests**, New York 1999, s.13

44 The Cohen Commission: **The Commission on Auditor's Responsibilities: Report, Conclusions and Recommendations**, NY 1978, s.76

45 David Vicknair, Kent Hickman, Kay C. Carnes: "A Note on Audit Committee Independence: Evidence from the NYSE on "Grey" Area Directors", *Accounting Horizons*, March 1993, s.63-54

46 Louis Jr. Braiotta : **a.g.e.**, s.350

Accounting Association-AAA), Finansal Yöneticiler Enstitüsü (The Financial Executives Institute-FEI), İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors-IIA) ve Ulusal Muhasebeciler Birliği (The National Association of Accountants-NAA) dir. Komisyon başkanı "James C. Treadway" olduğundan rapor "*Treadway Komisyonu ve Raporu*" olarak bilinmektedir. Komisyon hileli finansal raporlama üzerine yaptığı çalışmayı Ekim 1987 yılında rapor olarak sunmuş ve ilgili raporda hileli finansal işlemlerin sayısını azaltmak amacıyla çeşitli tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyelerden 11 tanesi kurumsal bir DK oluşturulması ve devam ettirilmesine ilişkindir⁴⁷.

Raporda DK'ler için yapılan tavsiyeler şu şekilde özetlenebilir⁴⁸:

1. Yönetim şirkette kurumsal uygulama kodlarını yazılı olarak geliştirmelidir. Bu kodlar şirkette etik bir ortam oluşturmali ve hileli finansal raporlamayı önlemelidir İç kontrol sisteminin etkinliğinin sürekli izlenmesinin bir parçası olarak DK, yönetim tarafından geliştirilen uygulama kodlarını ve yıllık denetim programını izlemelidir.
2. Şirket yönetimi ve DK finansal raporlama sürecinin denetiminde ve raporlama sürecinin etkinliğinin artırılmasında, iç denetim ile dış denetimin birlikte çalışmasını sağlamalıdır
3. Tüm halka açık şirketlerde genel kurullar bağımsız üyelerden oluşan DK kurmalıdır
4. DK şirketin iç kontrol sistemi ve finansal raporlama süreci hakkında bilgilenmiş olmalı, etkili gözetim sorumluluğunun yerine getirilmesinde her an tetikte olmalıdır
5. Tüm halka açık şirketler DK'nın görev ve sorumluluklarını belirten bir yazılı yönetmelik geliştirmelidir Genel kurul bu yönetmeliği onaylamalı, düzenli olarak gözden geçirmeli ve gerekli gördüğü değişiklikleri yapmalıdır
6. DK'nın sorumluluğunu yerine getirebilmesi için yeterli kaynağa ve yetkiye sahip olması gerekir
7. DK şirket yönetimi tarafından yapılan ve dış denetçinin bağımsızlığını etkileyen değişiklikleri incelemelidir. Hem DK hem de şirket yönetimi dış denetçinin bağımsızlığının sürdürülmesi ve korunmasında denetçiye yardımcı olmalıdır
8. Her yılın başlangıcında gelecek yıl şirkete denetim hizmeti verecek olan dış denetçi anlaşmasına ilişkin yönetim planı DK tarafından incelenmelidir.
9. Tüm halka açık şirketler yıllık finansal raporları yanında DK başkanı tarafından imzalan bir mektubu hissedarlara sunmalıdır Bu mektupta ilgili faaliyet yılında DK'nın yerine getirdiği faaliyetler ve sorumluluklar açıklanmalıdır
10. DK şirketin önemli muhasebe uygulamalarında ikinci bir yargıya ulaşmak istediği zaman, gerekli bildirimler yönetim tarafından DK'ya yapılmalıdır
11. DK şirketin ara finansal raporlama sürecini izlemelidir.

Komisyon tüm halka açık şirketlerde bağımsız üyelerden oluşan DK oluşturulmasını tavsiye etmektedir. Bu bağlamda DK'nın etkin-

47 Ivan Bull, Florance C. Sharp: "Advising Clients on Treadway Audit Committee Recommendations", Journal of Accountancy, February 1989, s.47

48 National Commission on Fraudulent Financial Reporting(NCFFR): **The Report of National Commission on Fraudulent Financial Reporting**, Washington D.C., 1987, s.34-40

liğinin artırılması için, DK şirketin iç kontrol sistemi ve raporlama sürecine ilişkin bilgilendirilecektir. DK görev ve sorumluluğunu açıklayan bir yazılı yönetmelik hazırlanacaktır. DK yönetimin bağımsız denetim planını ve şirketin ara finansal raporlama sürecini inceleyecektir. Son olarak DK hissedarlara yıllık finansal raporları yanında yapmış olduğu faaliyetlere ilişkin bir mektup sunacaktır⁴⁹.

Teradway raporu genel düzenlemeler yerine en iyi uygulamayı temel alan standartlar tespit etmiştir. Bu yönüyle rapor DK'nın sorumlulukları üzerine yapılmış ilk resmi belge olarak kabul edilmektedir⁵⁰. Treadway Komisyonu'nun yapmış olduğu bu tavsiyeler değişik ülkelerde de kabul görmüş ve benzer çalışmalar yapılmıştır⁵¹.

5.4. COSO Raporu

Organizasyonları Destekleme Komitesi (Committee of Sponsoring Organization-COSO) 1992 yılında "İç Kontrol Bütünleşik Sistem" (Internal Control-Integrated Framework) adlı bir rapor yayımlamıştır. Bu çalışma iç kontrole ilişkin yönetim raporu üzerine yoğunlaşmıştır⁵².

Rapor şirket yönetimine iç kontrol sisteminin etkin çalışıp çalışmadığına ilişkin bir rapor hazırlamasını tavsiye etmektedir. Yönetim bu raporda şirkette iç kontrol sistemini gözletmek üzere herhangi bir mekanizmanın bulunup bulunmadığını açıklayacaktır. Rapora göre işletmede iç kontrol sisteminin güvenilirliğinin sağlanmasında iç denetim fonksiyonu ve DK önemli bir rol oynamaktadır. Etkili bir iç kontrol

sistemi için DK iç denetçi ile düzenli olarak görüşmelidir. Denetçinin DK ile rahat bir şekilde haberleşmesini ve görüşmesini sağlayacak gerekli ortamın oluşturulması gerekir. DK, iç denetçi ve dış denetçi işletmenin yıllık denetim planını birlikte gözden geçirmelidir⁵³.

Rapor ayrıca işletmede iç kontrol yapısının etkinliğinin değerlendirilmesi üzerine odaklanmış olup etkin bir iç kontrol sisteminin detaylarını belirlemiştir. Rapor tüm çalışanlar üzerinde etik rehberlik yapısının kurulması konusunda DK'ye görev vermektedir. Yöneticilerin yolluk harcamaları, anlaşmalar, işletme varlıklarının durumu ile politik ve yasal olmayan ödemeler gibi rutin veya rutin olmayan faydalı bilgiler yönetim tarafından DK'ye sunulacaktır⁵⁴.

COSO raporu şirketler tarafından iç kontrol sisteminin oluşturulmasında kabul edilen temel kaynak haline gelmiştir. Örneğin ABD'de Şubat 2003'te yapılan bir araştırmaya göre büyük şirketlerin yüzde 63'ü iç kontrol sistemlerini COSO raporu (Internal Control-Integrated Framework) çerçevesinde şekillendirmişlerdir⁵⁵.

5.5. Cadbury Komitesi Raporu

İngiltere'de kurumsal yönetim konusunda oluşturulan komisyonlar ve çeşitli yasal düzenlemeler halka açık şirketlerin DK kurmalarını tavsiye etmekte ya da zorunlu kılmaktadır. Kurumsal yönetim alanında tavsiyeler geliştirilmek üzere Adrian Cadbury başkanlığında kurulan Cadbury Komitesi 1992 yılında "*Kurumsal Yönetimin Finansal Görünüşü Üzerine Komite Raporu*" adlı çalışmayı yayımlamıştır. Raporda

49 Journal of Accountancy: "Fraud Commission Issues Final Report", November 1987, s.29-48

50 James W. Bean: "The Audit Committee Roadmap", Journal of Accountancy, January 1999, s.4

51 K. Raghunandan, D.V. Rama, D. Paul Scarbrough: *a.g.m.*, s.183

52 COSO: *Internal Control Integrated Framework*, 1992, s.35-47

53 K. Raghunandan, D.V. Rama: "Management Report After COSO", Internal Auditor, August 1994, Vol:51, Issues: 4, s.56-57

54 James W. Bean: *a.g.m.*, s.5

55 James Roth, Donald Espersen: *Internal Auditor's Role in Corporate Governance*, The IIA Research Foundation, Florida 2003, s.3

DK'ye ilişkin yapılan tavsiyeler şu şekilde özetlenebilir⁵⁶;

1. Borsada işlem gören şirketler en az biri yönetici olmayan üyeden oluşan en az üç üyeli DK kurmalıdır
2. DK şirket yöneticileri ile hissedarlar arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkların çözümünde aktif bir rol üstlenmeli ve hissedarlara denetçilerin güvenli bir biçimde çalıştığı konusunda güvence vermelidir.
3. DK bağımsız denetçinin ve varsa iç denetçinin komite toplantılarına katılmalı ve en az yılda bir defa denetçilerle toplanarak çözülmeyen herhangi bir konu olup olmadığını görüşmelidir.
4. DK dış denetim sürecinin bağımsızlığının ve etkinliğinin sağlanmasına katkıda bulunmalıdır
5. DK yönetim kuruluna dış denetçinin atanması, işten çıkartılması ve denetim ücreti gibi konularda tavsiyede bulunmalıdır
6. DK dış denetçi ile denetim alanı ve denetim türü konusunda görüşmeler yapmalıdır

Cadbury Komitesi tarafından kurumsal yönetim alanında oluşturulan bu tavsiyeler dünya çapında kabul edilen bir model haline gelmiştir. Bir çok sermaye piyasası kurulu standartlar oluştururken bu tavsiyeleri temel almıştır. Ayrıca bu tavsiyeler OECD'nin kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesine yardımcı olmuştur⁵⁷.

5.6. Public Oversight Board Raporu (Kirk Panel)

Halka Açık Şirketler Gözetim Kurulu (Public Oversight Board -POB) yapmış olduğu "Kirk Panel" ile DK'ye ilişkin tavsiyelerde bulunmuştur. Kurul 1993'te "In The Public Interest- A Special Report" ve 1995 yılında da "Directors, Management and Auditors- Allies in Protecting Shareholder Interest" olmak üzere iki adet rapor yayımlamıştır

DK için her iki raporda getirilen tavsiyeler şu şekilde özetlenebilir⁵⁸;

1. DK hissedarların temsilcisidir. Denetçinin müşterisi şirket yönetimi değil DK'dır
2. DK yönetmeliği, şirket yönetimi ve denetçiden önemli finansal raporlama olaylarını zamanlı olarak DK'ye raporlamalarını istemelidir
3. DK yönetmeliği denetçi ve DK'nın yılda en az bir kere yönetim kurulu üyeleri ile görüşmesini tavsiye etmelidir.
4. DK denetim ücretini görüşerek karara bağlamalı ve yılda en az bir kez denetim sürecini izlemelidir.
5. DK yıllık finansal tabloları gözden geçirmelidir.
6. DK yıllık finansal tablolar hakkında dış denetçi ve yönetim ile görüşmelidir. Dış denetçinin denetim standartları tarafından istenen tüm bilgileri elde etmesi sağlanmalıdır
7. DK finansal tabloların kendileri tara-

56 Cadbury Committee: **a.g.e.** s. 5.paragraf, 2.53 ve 4.35

57 Christy Chapman: **a.g.m.** , s.38

58 James W. Bean: **a.g.m.**, s. 6 ve 9

findan bilinen tüm bilgiler çerçevesinde hazırlanıp hazırlanmadığını kontrol etmelidir.

8. Finansal tabloların yıllara göre tutarlı olup olmadığı ve muhasebe ilkelerini yansıtır yansıtmadığı DK tarafından kontrol edilmelidir.
9. DK ve denetçi şirketin uyguladığı muhasebe politikaları ve finansal tabloların şeffaflığını görüşmelidir
10. DK ile yönetim kurulu üyeleri arasında iyi bir ilişki ve haberleşme ağı kurulmalıdır⁵⁹.

5.7. Blue Ribbon Komitesi Tavsiyeleri(NYSE-NASD)

ABD’de yaşanan çeşitli muhasebe skandalları DK’nın ne derece etkin olduğu sorusunu gündeme getirmiştir. Özellikle "Cendant" şirketine yaşanan ve milyon dolarlarla ifade edilen skandal DK’lar üzerine olan eleştirileri arttırmıştır. Bu gelişmeden sonra DK üyelerinin görevlerini her zaman etkin olarak yerine getirebilmeleri için bağımsız üyelerden oluşması ve finansal alanda tecrübesinin olması gerektiği genel kabul görmüştür⁶⁰.

DK etkinliğinin artırılması amacıyla öneri geliştirmek üzere New York Borsası (NYSE) ve Menkul Kıymet Yatırımcılar Derneği (NASD) tarafından desteklenerek çeşitli kuruluşlardan temsilcilerin oluşturduğu 11 kişiden oluşan bir komite kurulmuştur. Bu komiteye "Blue Ribbon Committee"(BRC) denmektedir. Komite üç aylık bir çalışma sonucunda New York Borsası (NYSE), Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC), Menkul Kıymet Yatırımcılar Derneği (NASD) ve diğer kuruluşların tavsiye-

lerini alarak 1999 yılında DK’nın etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak 10 adet tavsiye kararı almıştır⁶¹.

Komitenin yayınlamış olduğu tavsiyeler kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir⁶²;

1. New York Borsası (NYSE) ve Menkul Kıymet Yatırımcılar Derneği’ne (NASD) listelenen şirketler "bağımsız yöneticiye" ilişkin kesin tanımları kabul edeceklerdir.
2. Listelenen şirketler, tüm üyeleri bağımsız yöneticilerden oluşan DK oluşturacaklardır. Ancak bağımlılığı açıklanmak şartıyla üyelerden bir tanesi bağımsız olmayabilir.
3. Listelenen şirketlerde finansal konularda uzman ve yorum yapabilecek en az üç üyeden oluşan yöneticilerin oluşturduğu DK mevcut olmalıdır.
4. DK’lar yazılı yönetmeliklerini oluşturacaklar ve bu yönetmeliği her yıl yeniden değerlendirmeye tabi tutacaklardır.
5. Şirketler bünyelerinde DK yönetmeliği bulunup bulunmadığını ve son yıllarda bu yönetmeliğe uyup uymadıklarını açıklayacaktır.
6. DK yönetmeliği dış denetçinin nihai olarak yönetim ve DK’ye karşı sorumlu olduğunu açıklamalıdır.
7. DK’lar dış denetçinin bağımsızlığına dair bilgi toplamalı ve dış denetçinin bağımsızlığını sağlamaya yönelik olarak faaliyette bulunmalıdır.

59 AICPA: "Communications with Board of Directors/Audit Committees", (Çevrimiçi) <http://www.aicpa.org/members/div/seps/1+/best/index/htm>, 02.05.2003

60 Arens Alvin A., James K. Lobbbecke: **a.g.e.**, s.293

61 Journal of Accountancy: "Blue Ribbon Panel Issues Its 10 Commandments", Journal of Accountancy, April 1999, s.1-2, Stuart Harden: "Focus on Audit Committee", Outlook, February 1999, Vol:67, Issues:3, s.1-2

62 Blue Ribbon Committee: **Report and Recommendations of the Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees**, NY 1999, s. 10-16

8. DK dış denetçilerle şirketin muhasebe ilkelerinin kabul edilebilirliğinin yanı sıra, muhasebe ilkelerinin niteliğini değerlendirmeye yönelik konuları araştırmalıdır
9. DK şirketin yıllık raporu yanında bir mektup ve 10K prensibini yayımlamalıdır Bu mektupta DK'nın faaliyetleri ve finansal tabloların doğru ve güvenilir olduğuna dair görüş bildirilmelidir. Doru ve güvenilir sunuma dair görüş bildirmek zorunlu değildir. Ancak komite finansal göstergelerin yıllık rapor ve 10K dosyalanmasında yer alıp almayacağı konusunda öneri sunmuş olmalıdır
10. DK denetçilerle dönemsel raporların gözden geçirilmesi konusunda tartışmalıdır Bu tartışmada dönem içi raporların yıllık raporlar ile tutarlılığı ve organizasyon tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin ilgili dönem içi raporlarına doğru yansıtılması sağlanmalıdır

Tavsiyeler genel olarak değerlendirildiğinde DK'nın sorumluluklarının artırılması, komite üyelerinin tam bağımsız olması ve finansal konularda uzmanlığı savunulmaktadır⁶³. Bu tavsiyelerin çoğunluğu Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) ve Denetim Standartları Kurulu (Auditing Standart Board-ASB) tarafından kabul edilmiştir⁶⁴.

Blue Ribbon Komitesi tarafından yapılan tavsiyelerden sonra New York Borsası (NYSE),

Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) ve NASDAQ tarafından DK'ye ilişkin düzenlemeler yapılmıştır

New York Borsası (NYSE) düzenlemelerine göre DK en az üç üyeden oluşacak ve tüm üyeler bağımsız olacaktır Üyeler finansal alanda bilgiye sahip olacaklar ve üyelerden en az birinin muhasebe veya finansal alanda yöneticilik tecrübesi olacaktır. DK şirketten sadece üyelik ücreti alacaktır. DK'nın görev ve sorumluluğuna ilişkin bir yönetmeliği bulunacaktır⁶⁵. Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) ve NASDAQ ise şirketlerin en az üç üyen oluşan DK oluşturmalarını tavsiye etmiştir. Bu üyeler şirket yönetiminin bağımsız olması ve şirketle herhangi bir ilişkisi olmamalıdır⁶⁶.

5.8. Blue Ribbon Komisyonu Tavsiyeleri (NACD)

Blue Ribbon Komitesi tavsiyelerinden sonra Ulusal Kurumsal Yöneticiler Birliği (National Association Corporate Directors-NACD) tarafından 36 üyeden oluşan Blue Ribbon Komisyonu kurulmuştur. Dokuz ay süren çalışmalarda DK'nın sorumlulukları ve uygulamaları üzerinde durulmuştur. Eylül 1999 tarihinde yayımlanan rapor büyük-küçük, kamu-özel, kar amaçlı- kar amacı gütmeyen gibi bir ayrıma gitmeden, tüm şirketlerde DK çalışma rehberi olarak şekilde oluşturulmuştur⁶⁷.

Komisyon raporunda vurgulanan iki nokta şudur⁶⁸;

DK'nın Rolü Değişmektedir: DK'nın rolü genişlemekte olup DK finansal raporlama,

63 William G. Bishop, Dana R. Hermanson, Paul D. Lapides, Larry E. Rittenberg: "The Year of Audit Committee", Internal Auditor, April 2000, s.48

64 Joseph V. Carcello, Dana R. Hermanson, Terry L.: "Disclosure in Audit Committee Charters and Reports", Accounting Horizons, December 2002, s.292

65 Paul Sweeney, Cynthia W. Vallario: "NYSE Sets Audit Committees on New Road", Journal of Accountancy, November 2002, s. 53, NYSE: Listing Guide Section 303.01(B) (2) (a)

66 NASDAQ: Market Listing Requirement Section 4310 (c) (26) (B), SEC: Adopting Changes to Listing Requirements for the NASD, AMEX and NYSE Regarding Audit Committee, Release Number 34-42231-32-33

67 National Association of Corporate Directors (NACD): Report of the NACD Blue Ribbon Commission on Audit Committees: A Practical Guide, Washington D.C, 2000a, William G. Bishop vd.: a.g.m., s. 49

68 William G. Bishop vd.: a.g.m., s.49-50

denetim, risk yönetimi ve kontrol alanlarında öngörüler sağlamaktadır. Etkili bir DK finansal, stratejik ve iş dünyasına dönük konularda geniş bir perspektife sahiptir ve işletmenin içinde bulunduğu riskler DK'nın etkinliğini belirlemektedir.

DK Üyesinin Uzmanlığı, Bağımsızlığı, Zaman Yönetimi ve Kaynakların Etkili Bıçimde Kullanımı Önemlidir: DK üyeleri bağımsız, muhasebe ve finans konusunda uzman ve aynı zamanda çalışkan olmalıdır. Yeni üyelerin grup içinde gelişimi ve üyelerin zamanı etkin kullanımı son derece önemlidir. DK'nın sorumluluğundaki genişlemeye bağlı olarak DK üyeleri denetçi ve yöneticilerle daha fazla görüşmelidirler. Kontrol ve gözetim sorumluluğunun etkin olarak yerine getirilebilmesi için DK'nın sağlam, açık görüşlü denetçileri içeren insan kaynağına ihtiyacı vardır.

Komisyon'a göre aşağıdaki durumların varlığı halinde mali tablolarda hata ve hile olma olasılığı artacağından, DK şirketin finansal tablolarının incelenmesi sürecinde en yüksek düzeyde dikkat göstermelidir⁶⁹;

1. İyi anlaşılmayan ve açık olmayan iş anlaşmaları ve yöntemleri,
2. Denetçi ile şirket yönetimi arasında ortaya çıkan bir anlaşmazlık nedeni ile denetçinin görevinden ayrılması ve yerine gelen yeni denetçinin eski denetçinin anlaşılmadığı noktalarda yönetim ile tamamen aynı fikirde olması,
3. Finansal sonuçların olması gereken den daha iyi gösterilmesi,
4. Şirket yönetiminin dağınık bir yapıya sahip olmasına rağmen şirketin iç raporlama sisteminin zayıf olması,
5. DK ile iç denetçi ve dış denetçi arasındaki toplantılara şirketin icra direktörü (Chief Executive Officer-

CEO) veya finans direktörünün (Chief Financial Officer-CFO) başkanlık etmesi,

6. İşletmenin faaliyet sonuçları ile planlama arasında daima bir uyumun olması. Örneğin faaliyet sonuçlarında hiçbir sapmanın gerçekleşmemesi ve tüm rakamların bütçelendiği gibi çıkması,
7. Yönetim ile dış denetçi arasında sık sık görüş ayrılığının ortaya çıkması,
8. Satış kalemlerinin aylık raporlarda son günlerde, ara mali raporlarda son haftalarda yoğunlaşması,
9. İç denetçinin DK ile doğrudan görüşmemesi,
10. Bilanço kalemlerinde ve gelişim trendlerinde beklenmedik değişiklikler olması,
11. İşletmenin muhasebe politikalarının faaliyet gösterdiği sektörden büyük ölçüde farklılık göstermesi,
12. Sürekli olmayan muhasebe ve maliyet politikaları uygulanması,
13. Gümrükte bir neden olmadan ve raporlanan gelirlerde bir artış veya azalış yaşanmadan geleceğe ilişkin tahminlerin sık sık değiştirilmesi,
14. Yıllık denetimde işletmede kayıtlara geçirilmemiş olaylara rastlanması,
15. İşletmede uygulanan politika ve prosedürlere ilişkin olarak denetçiler tarafından tavsiye verilmesine rağmen değişiklik konusunda yönetimin isteksiz ve gönülsüz olması,
16. Yıllık ve ara finansal tablo sonuçlarını etkileyebilecek geniş çaplı son dakika değişikliklerinin yaşanması,

69 Curtis C. Verschoor: "Reflections on the Audit Committee's Role", Internal Auditor, April 2002, s.34

5.9. Sarbanes Oxley Yasası

ABD’de Temmuz 2002 tarihinde şirketlere yatırım yapanların daha doğru bilgilendirilmesini sağlamak, şirket yönetiminin yatırımcıların haklarının korunması yönündeki sorumluluğunu arttırmak, DK’nın gözetim sorumluluğunu arttırmak ve denetim bağımsızlığını sağlamak gibi amaçlar edinen Sarbanes-Oxley yasası kabul edilmiştir.⁷⁰ Yasa 11 ana başlıktan (Title) oluşmaktadır. Her bir ana başlık altında da alt bölümler (section) açılmıştır. Yasada bulunan 11 ana başlık şunlardır;

1. Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu’nun Kurulması (Public Company Accounting Oversight Board-PCAOB),
2. Denetçi Bağımsızlığı (Auditor Independence),
3. Kurumsal Sorumluluk (Corporate Responsibility),
4. Genişletilmiş Finansal Açıklama (Enhanced Financial Disclosure),
5. Analistlerin Çıkar Çatışmaları (Analyst Conflicts of Interest),
6. Komisyonun Kaynakları ve Otorite (Commission Resources and Authority),
7. Çalışmalar ve Raporlar (Studies and Reports)
8. Şirket ve Suçlunun Hilelerdeki Sorumluluğu (Corporate and Criminal Fraud Accountability)
9. Büro Elemanlarının Suç ve Cezalarının Arttırılması (White-Collar Crime Penalty Enhancements)
10. Kurumsal Vergi Dönüşü (Corporate Tax Returns)

11. Kurumsal Hile ve Sorumluluk (Corporate Fraud and Accountability)

Sarbanes-Oxley Yasası’nın DK’ye getirdiği yenilikler şu şekilde özetlenebilir⁷¹;

1. Bu yasa ile denetçi-müşteri ilişkisi değişmektedir. Denetçi şirket yönetimine değil doğrudan DK’ye raporlama yapacaktır. Bu durum denetçinin görev alanının yönetimden daha çok hissedarlar sorumluluğuna doğru kaydığını göstermektedir
2. DK denetim firmasının ön onayı, atanması, hizmet ücretinin belirlenmesi, yönetim ile denetçi arasında finansal raporlamaya ilişkin çıkan anlaşmazlıkların çözülmesi gibi bir dizi konunun gözetiminden sorumludur.
3. DK üyeleri yönetim kuruluna ve komite üyelerine ödenen ücret dışında şirketten herhangi bir ücret alamaz, şirketle veya yan kuruluşu ile iş ilişkisi olamaz.
4. Üyelerinden en az bir kişinin finansal konularda uzman olup olmadığı DK tarafından açıklanacaktır
5. DK şirketin muhasebe politikaları, iç kontrol sistemi ve denetim sürecine ilişkin şirket içinden veya şirket dışından gelecek tüm şikayetlerin değerlendirilmesi ve müdahalesine ilişkin prosedürleri uygulayacaktır. Şüpheli veya uygun olmayan muhasebe ve denetim uygulamalarının ortaya çıkartılabilmesi için gerekli ortam DK tarafından oluşturulacaktır
6. Denetçi tarafından sağlanan tüm hizmetler DK’nın ön onayından geçecektir.

70 Public Law: "Sarbanes Oxley Act of 2002", Public Law, 107-204, July 30, 2002

71 Paul H. Pashkoff, Richard I. Miller; "Regulations Under the Sarbanes-Oxley Act", Journal of Accountancy, October 2002, Vol:194, Issues: 4, s.35-36

6. Sonuç

DK'nın tarihi geçmişi 1940'a dayanır. Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) ilk olarak 1940 yılında firmaların yönetici olmayan üyelerden oluşan DK kurmalarını tavsiye etmiştir. 1987'de Treadway Komisyonu sadece bağımsız üyelerden DK oluşturulmasını istemiştir. 1999'da da Blue Ribbon Komitesi tavsiyelerinden sonra ise Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) tüm şirketlerin, üyelerinden en az 3 tane - si bağımsız olan DK kurmalarını istemiştir

1940'dan günümüze kadar DK oluşumu - nu etkileyen gelişmeler bu gelişmelerin berabe - rinde getirdiği temel yenilikler aşağıdaki gibidir.

→ McKesson Robbins Olayı: Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) ilk kez yönetici olmayan üyelerden oluşan DK kurulmasını istemiştir.

→ Cohen Komisyonu Raporu: New York Borsası (NYSE), Amerikan Borsası (AMEX) ve NASDAQ tarafından şirketlerin bağımsız üye - lerden oluşan DK kurmaları tavsiye edilmiştir.

→ NCFER-Treadway Raporu: Şirketlerin bağımsız üyelerden oluşan DK kurmaları ve DK yönetmeliği oluşturmaları tavsiye edilmiştir.

→ COSO Raporu: İç kontrol sisteminin etkinliğinin artırılması amacıyla DK'ye iç kontrol sistemini izleme görevi verilmiştir.

→ POB Raporları: DK ile dış denetçi ara -

sındaki ilişkiyi geliştirmek amacıyla tavsiyeler - de bulunmuştur. Denetçinin müşterisi şirket yö - netimi değil DK'dır

→ Blue Ribbon Komitesi Tavsiyeleri (NYSE-NASD): DK üyelerin tamamı şirket yö - netiminden bağımsız ve finansal konularda uz - man olmalıdır

→ Blue Ribbon Komisyonu Tavsiyeleri (NACD): Özel-kamu, büyük-küçük ayrımına gitmeden tüm şirketler için DK çalışma rehberi oluşturulmuştur.

→ Sarbanes-Oxley Yasası: Denetçi yö - netime değil doğrudan DK'ye raporlama yapacak - tır DK'nın gözetim sorumluluğu artırılmıştır Üyelerin finansal konularda uzman olup olma - dığı açıklanacaktır

Türkiye'de ise SPK 2002 yılının son ayla - rında yayımlanmış olduğu tebliğ ile hisse senetle - ri borsada işlem gören ortaklıklar yönetim kuru - lu tarafından kendi üyeleri arasından seçilen en az iki üyeden oluşan denetimden sorumlu komi - te kurmaları istenmiştir. Ülkemizde belli büyük - lükteki şirketlerde DK oluşturulması iç deneti - min gelişmesine yardımcı olacak, yönetim faali - yetlerinin ve bağımsız denetimin kalitesini arttı - racaktır

Treadway Komisyonu, Cadbury Komite - si, Blue Ribbon Komitesi ve Blue Ribbon Ko - misyonu tavsiyeleri ile Menkul Kıymetler Ko - misyonu (SEC), New York Borsası (NYSE) ve NASDAQ düzenlemelerinden sonra DK bir ge - rekliklik olarak kaşımıza çıkmaktadır

KAYNAKÇA

AICPA, "**Communications with Board of Directors/Audit Committees**", (Çevrimiçi) <http://www.aicpa.org/members/div/scps/1+/best/index/htm>, 02.05.2003.

Alvin, Arens A., James K. Loebbecke, **Auditing: An Integrated Approach**, Prentice-Hall Inc. Seventh Ed. 1997.

Ararat, Melsa, "**SPK Kurumsal Yönetim İlkelerinin Değerlendirilmesi**", 7. Türkiye İç Denetim Sempozyumu, 29-30 Mayıs 2003, İstanbul, CD-Room.

Archambeault, Deborah, S., "The Relation between Corporate Governance Stregth and Fraudulent Financial re - reporting", **PhD**, the University of Alabama, 2000.

Bank of International Settlements, **Internal Auditing in Banking Organizations and the Relationship of the Supervisory Authorities with Internal and External Auditors**, Basel 2000, (Çevrimiçi) <http://www.bis.org/publ/bcbs.pdf>, 13.05.2003.

Baker, C. Richard, Bwight, M. Owsen, "Increasing the Role of Auditing in Corporate Governance", **Critical Perspectives on Accounting**, 2002 (13).

Bavly, Dan, A., (e-book) **Corporate and Accountability: What Role for the Regulator, Director and Auditor?**, Greenwood Publishing, London 1992.

Bean, James, W., "The Audit Committee Roadmap", **Journal of Accountancy**, January 1999.

Benston, George, J., Al, L. Hartgraves, "Enron: What Happened and What We Can Learn From It", **Journal of Accounting and Public Policy**, Issues: 21, 2002.

Bishop, William, G., Dana, R. Hermanson, Paul, D. Lapides, Larry, E. Rittenberg, "The Year of Audit Committee", **Internal Auditor**, April 2000.

Blue Ribbon Committee, **Report and Recommendations of the Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees**, NY 1999.

Bozkurt, Nejat, "İşletmelerde Yönetim Kurulunun Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:98, Şubat 2001.

Braiotta, Luis, Jr., **The Audit Committee Hand Book**, 3rd Edition, John Wiley&Sons Inc., New York 1999.

Bull, Ivan, Florance, C. Sharp, "Advising Clients on Treadway Audit Committee Recommendations", **Journal of Accountancy**, February 1989.

Cadbury Committee, **Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance**, London 1992.

Carcello, Joseph, V., Dana, R. Hermanson, Terry, L., "Disclosure in Audit Committee Charters and Reports", **Accounting Horizons**, December 2002.

Chapman, Christy, "Let There Be Light", **Internal Auditor**, January 2003.

Collier, Paul, Alan, Gregory, "Audit Committee Effectiveness and the Audit Fee", **The European Accounting Review**, 1996 (5:2).

COSO: **Internal Control Integrated Framework**, 1992.

Dağlı, M. Kubilay, **Aracı Kurumlarda İç Kontrol Sisteminin Önemi ve İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi**, Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Yeterlik Etüdü, Ekim 2000.

Dine, Janet, "Corporate Governance, Cadbury and Friendly Societies", **Web Journal of Current Legal Issues**, 1995 (1).

Giles, Jill, P., "Evidence on the Relation between Audit Committee Characteristic and the Quality of Financial Reporting", **PhD**, Rutgers the State University of New Jersey, 1998.

Guy, Dan, M., Stephen, A. Zeff, "Independence and Objectivity: Retired Partners on Audit Committees", **The CPA Journal**, July 2002.

Güredin, Ersin, **Denetim**, Beta Yayınları, İstanbul 2000.

Grumet, Louis, "Committees Are The Engine That Drive The Society", **The CPA Journal**, June 2001.

Harden, Stuart, "Focus on Audit Committee", **Outlook**, February 1999, Vol: 67, Issues: 3.

Journal of Accountancy, "Blue Ribbon Panel Issues Its 10 Commandments", April 1999.

Journal of Accountancy, "Fraud Commission Issues Final Report", November 1987.

Kalbers, Lawrence, P., "The Audit Committee: a Power Nexus for Financial Reporting and Corporate Accountability", **PhD**, the Pennsylvania State University, 1989.

KPMG: KPMG's Audit Committee Quarterly, Fall 2002.

Messier, William, F., **Auditing: A Systematic Approach**, Mc Graw-Hill Companies, 1997.

NASDAQ, **Market Listing Requirement Section 4310 (c) (26) (B)**.

National Commission on Fraudulent Financial Reporting (NCFRR), **The Report of National Commission on Fraudulent Financial Reporting**, Washington D.C., 1987.

National Association of Corporate Directors (NACD), **Report of the NACD Blue Ribbon Commission on Audit Committees: A Practical Guide**, Washington D.C, 2000a.

Neal, Terry, L., "Audit Committee Effectiveness: An Examination of Audit Committee Composition and Auditor Switching", **PhD**, The University of Tennessee, 1998

NYSE: **Listing Guide Section 303.01(B) (2) (a)**.

OECD: **Corporate Governance**, Paris 1998.

OICU-IOSCO: **Principles of Auditor Independence and the Role of Corporate Governance in Monitoring and Auditor's Independence**, IOSCO, October 2002.

O'Sullivan, Noel, "Board Characteristics and Audit Pricing post Cadbury: A Research Note", **The European Accounting Review**, 1999, (8:2).

Öztürk, Azim, "İşletmelerde Yönetim Kurulunun Değişen Fonksiyonu ve Yapısı", **Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 1999.

Park, Young, K., "Audit Committee Corporate Governance and the Quality of Financial Reporting: Evidence

from Auditor Litigation and Market Reactions to Earnings Announcements", **PhD**, University of Pittsburgh, 1998.

Parker, R.H., **MacMillian Dictionary of Accounting**, Second Edition, London 1992.

Pashkoff, Paul, H., Richard, I. Miller, "Regulations under the Sarbanes-Oxley Act", **Journal of Accountancy**, October 2002, Vol: 194, Issues: 4.

Porter, Brenda, Jon, Simon, David, Hatherly, **Principles of External Auditing**; John Wilsy&Sons, 1997.

PriceWaterhouseCoopers, **Audit Committees: Applying International Best Practices in Indonesia**, New York 2001.

PriceWaterhouseCoopers, **Audit Committees: Best Practices for Protecting Shareholder Interests**, New York 1999.

Public Law: "Sarbanes Oxley Act of 2002", **Public Law**, 107-204, July 30, 2002.

Raghunandan, K., Dasaratha, V. Rama, D. Paul, Scarbrough, "Accounting and Auditing Knowledge: Level of Canadian Audit Committees: Some Empirical Evidence", **Journal of International Accounting, Auditing & Taxation** 7(2).

Raghunandan, K., D.V. Rama, "Management Report after COSO", **Internal Auditor**, August 1994, Vol: 51, Issues: 4.

Roth, James, Donald, Espersen, **Internal Auditor's Role in Corporate Governance**, The IIA Research Foundation, Florida 2003.

Scarbrough, D. Paul, Dasaratha, V. Rama, K. Raghunandan, "Audit Committee Composition and Interaction with Internal Auditing: Canadian Evidence", **Accounting Horizons**, Vol: 12, No: 1, March 1998.

SEC, **Adopting Changes to Listing Requirements for the NASD, AMEX and NYSE Regarding Audit Committee**, Release Number 34-42231-32-33.

SPK, **Kurumsal Yönetim İlkeleri Rehberi Taslağı**, Ocak 2003.

SPK, **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ**, Seri X, No:19, Kasım 2002.

Sweeney, Paul, Cynthia, W. Vallario, "NYSE Sets Audit Committees on New Road", **Journal of Accountancy**, November 2002.

Şehirli, Kübra, **Kurumsal Yönetim**, SPK Denetleme Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Sayı:55-3, 1999.

The Cohen Commission, **The Commission on Auditor's Responsibilities: Report, Conclusions and Recommendations**, NY 1978.

The Institute of Internal Auditors, **The Audit Committee: A Briefing on Roles and Responsibilities**, Florida 1994.

The IIA Research Foundation, **Assessment Guide for U.S. Legislative, Regulatory an Listing Exchange Requirement Affecting Internal Auditing**, Florida 2003.

Thomas, William, C., Bard, H. Ward, Emerson, O. Henke, **Auditing: Theory and Practice**, Third Ed. PWS Pub-

lishing, Boston 1991.

TUSİAD, **Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, Yayın No: 336, İstanbul Aralık 2002.

Uzay, Şaban, "İşletmelerde Denetim Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin (Audit Committee) Rolü ve Türkiye’de Uygulanabilirliği", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Ocak 2003.

Verschoor, Curtis, C., "Reflections on the Audit Committee’s Role", **Internal Auditor**, April 2002.

Vicknair, David, Kent, Hickman, Kay, C. Carnes, "A Note on Audit Committee Independence: Evidence from the NYSE on "Grey" Area Directors", **Accounting Horizons**, March 1993.

Yılancı, Münevver, "Denetim Komitesinin İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki ve Hileleri Önlemedeki Rolü", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Ocak 2003.

<http://www.garanti.com.tr>, 18.05.2003.

<http://www.doganholding.com.tr/kurumsal/organizasyon.asp> , 18.05.2003.

<http://www.sabanci.com.tr/grup.htm>, 18.05.2003.

<http://www.alarko.com.tr/Orgz.htm>, 18.05.2003.

<http://www.site.ebrary.com/lib/bilgi/Doc?id=5004847>, 11.05.2003.

